

Slaven Bertoša, *Fragmenti buzetske prošlosti u srednjem i novom vijeku*, Zagreb – Pula – Pazin – Buzet: Srednja Europa / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli / Državni arhiv u Pazinu / Grad Buzet, 2018., 464 str.

Rezultate dugogodišnjih istraživanja temeljenih na podacima iz arhiva u Veneciji, Trstu i Pazinu, matičnih knjiga te artefakata na terenu Slaven Bertoša prikazuje u monografiji *Fragmenti buzetske prošlosti u srednjem i novom vijeku*. Autor je istražio različite teme i pronašao brojne arhivske dokumente te ih prvi put integralno objavio u ovoj knjizi. Njegova motivacija za proučavanjem bogatoga kulturno-povijesnog nasljeđa Bužeštine te istovremena želja da se svi prikupljeni podaci na jednom mjestu prikažu na način prihvatljiv znanstvenim krugovima rezultirale su ovom monografijom. Autor je naglasio da je riječ tek o fragmentima iz buzetske prošlosti koje je potrebno sagledati sa širega aspekta, a sve da bi se dobila jasnija i preciznija slika onoga što predstavlja vrijednost za očuvanje povijesti buzetskoga kraja. Za njega je također vrlo važan kronološki redoslijed tekstova koji omogućuje čitateljima lakše povezivanje događaja.

Monografija je sadržajno podijeljena u dva glavna dijela. Prvi dio nosi naziv „Iz prošlosti Bužeštine“ i predstavlja autorove istraživačke radove o različitim temama iz buzetske prošlosti. Drugi je dio „Pisci, istraživači i znatiželjnici o Bužeštini“ i u njemu Bertoša iznosi vlastite prikaze objavljenih radova drugih autora koji se tiču toga istarskog područja. Monografija je vrlo bogata slikovnim materijalima, od kojih je većina u autorovu vlasništvu. Na kraju djela nalazi se vrlo detaljan popis svih rabljenih izvora i literature koji su mu pomogli oko nastanka ove monografije.

U prvom dijelu monografije (13–246) nalaze se autorovi istraživački radovi o različitim temama i segmentima Bužeštine. Prvi dio čini 17 poglavlja u kojima su obrađena određena mjesta na Bužeštini, poput Črnoga i Beloga grada, Sovinjaka, Račica, Prapoća, Vodica i Muna. Temeljito su obrađene teme poput matičnih knjiga, graničnih oznaka te nekih povijesnih osoba koje su bile značajne za buzetsku prošlost.

Prvo poglavlje (21–25), koje govori o Črnome i Belome gradu, opisuje kako su ti stari kašteli izgubili svoju važnost tijekom vremena te kako nisu bili naseljivi zbog svojega geografskoga položaja (strme stijene), a njihovi su ostaci loše očuvani.

Sljedeće poglavlje (27-38) obrađuje mjesto Vrh koje se pojavljuje kao dio austrijske Istre, a poslije je završilo pod vlašću Mletačke Republike. Selo je zbog raznih ratovanja osiromašilo pa se počela provoditi i kolonizacija. Spominju se i mjesne crkve te Uskočki rat, koji je imao jako veliku važnost za Vrhuvštinu jer je tijekom toga sukoba selo nastradalo u velikim razmjerima.

Sovinjak, kojime se bavi treća cjelina (39-67), važan je zbog smještaja, detalja iz prošlosti, crkava, šumskih površina i Minjere. I to je mjesto također prolazilo kroz Uskočki rat i palo pod mletačku vlast, a donose se i neki podaci o njemu u izvješćima mletačkih kapetana.

Račice, sa svojim zemljopisnim obilježjima te povijesnim crticama, autor je smjestio u četvrto poglavlje (69-87), u kojem se spominju mjesni sakralni objekti, sudjelovanje u Uskočkom ratu te se navodi arhivska građa Račica u kojoj su zabilježena i mjesta koja je sadržavala nekadašnja Općina Račice.

U sljedeća tri poglavlja, koja obrađuju Prapoće (89-98), Vodice (99-106) i Mune (107-123), Bertoša opisuje položaj i prošlost tih mjesta te njihov prelazak iz srednjega u novi vijek. Spominje i razne ratove i pustošenja. Autor se najviše bavi problemom rijetke naseljenosti u posljednjih stotinjak godina. U poglavlju o Munama osvrće se na iseljavanje stanovništva iz Muna u Pulu, što potkrjepljuje raznim podacima iz matičinih knjiga.

U devetom se poglavlju (125-142) obrađuje prošlost Buzeta i Bužeštine prema podacima iz matičinih knjiga Pule 1613. – 1816., gdje se spominju tamošnji doseljenici iz Brغدca, Buzeta i Roča. Analizirana su i prezimena koja su bila učestala na tim područjima te se prikazuje i cjelovit popis doseljenika iz Buzeta i s Bužeštine u Pulu.

Sljedeća cjelina (143-168) analizira i prikazuje arhivsko gradivo matičinih knjiga Pule koje sadrži prezimena sjeverne Istre od 17. do 19. stoljeća te najčešća prezimena s područja Bužeštine. Autor je naglasio da su mnoga prezimena iz toga razdoblja uspjela opstati do danas, no ne u istim područjima u kojima su bila nekada.

U bogatom kulturno-povijesnom nasljeđu Bužeštine izrazito su važni materijalni ostaci graničnih oznaka između Mletačke Republike i Habsburške Monarhije te seoskih općina i šuma. Stoga jedanaesto poglavlje (169-185) obrađuje mletačko-austrijska sporna područja duž nemirne granice na Bužeštini. Spominju se i Rašporski kapetanat i Dober dol, oko kojih su se borile i jedna i druga strana jer su tamo bile parcele i šume koje su obje strane prisvajale. Sporovi su se također vodili i oko Velih i Malih Muna, Lanišća,

Grimalde, Podmerišća i Pagubica. U ovom su poglavlju prikazane razne mape i slikovni prikazi nekih tadašnjih graničnih sporova.

Sljedeća dva poglavlja (187-202; 203-209) bave se povijesnim osobama – mletačkim inženjerom Pietrom di Santa Colomba te rašporskim kapetanom Alviseom Foscarijem. Prvi je sastavio dokument s opisom strateške važnosti sjevernoistarskih kaštela Buzeta, Draguča, Huma i Roča. Foscari je, pak, izradio kratko izvješće o problemima s kojima se državna vlast susretala uoči nestanka *Serenissime*. Oba se izvješća donose u prijepisu na talijanskom jeziku.

Nastavljajući se na prethodno poglavlje, četrnaesto (211-215) opisuje obnavljanje palače rašporskoga kapetana u Buzetu krajem 18. stoljeća. I ovdje se donosi prijepis dokumenta na talijanskom jeziku, koji sadrži zamolbu za obnovom palače zbog njezine važnosti kao sjedišta rašporskoga kapetana.

U petnaestom (217-225) i šesnaestom (227-230) radu spominju se izvješće o žitu za bužetski fontik (1794.) i ono o izvanrednim troškovima rašporskoga kapetana (1794.). Prvo je napisano kao zamolba Vladi da se bužetska zajednica osigura od mogućega nedostatka hrane jer je slijedila nerodna godina. U knjizi se nalazi prijepis arhivskoga izvornika na talijanskom jeziku. Što se tiče dokumenta o izvanrednim troškovima rašporskoga kapetana, on sadrži odluku o načinu izvršenja javnih zapovijedi vezanih za mjere oko izvanrednih troškova rašporskoga fiskalnog ureda.

Posljednje poglavlje (231-246) prvoga dijela govori o rašporskom valputu Jurju Furlaniću i njegovu rukopisu iz 1815., manje poznatom, ali vrlo zanimljivom tekstu o Buzetu i Bužeštini. U njemu je obratio pozornost na situacije i probleme koji su se događali tijekom njegove dugogodišnje službe Mletačkoj Republici, a nakon toga i tijekom francuske i austrijske državne vlasti. Spominjao je i kako se Bužeština tada nalazila u jako lošem stanju te je predložio niz rješenja koja bi mogla biti učinkovita.

U drugom se dijelu monografije nalaze Bertošine recenzije djela drugih autora o Buzetu, Bužeštini i Ćićariji nastalih u proteklih dvadesetak godina. To su recenzije tekstova objavljenih u *Zborniku Općine Lanišće* i *Bužetskom zborniku* te u različitim monografijama i ostalim izdanjima, kao i prikazi znanstvenih skupova. Ukupno je 25 tekstova (247-374), koji su također bogato opremljeni slikovnim sadržajima. Svi su poredani kronološkim redom, sukladno vremenu nastanka djela – od najstarijega do najmlađega. Prva je recenzija knjige Dražena Vlahova *Glagoljski zapisi u knjizi krštenih, vjenčanih i umrljih iz Huma (1618. – 1672.)* iz 2003., zatim slijede recenzije djela nastalih u

2004., i to zbornika *Mlunska visoravan*, monografije Antona Medice Račja Vas, knjige Vladimira Šverka *Prapoće: o zavičaju te Zbornika općine Lanišće*. U 2005. objavljena su sljedeća djela koja je autor prikazao: 31. knjiga *Buzetskoga zbornika* (predgovor), *Na zapadnim i južnim obroncima Bužeštine* Bože Jakovljevića i *Bibliografija Buzetskog zbornika* Marije Petener-Lorenzin iz 32. *Buzetskog zbornika*. Recenzirana djela iz 2006. su *Sveti Martin na Bužeštini tijekom šest stoljeća* Eda Merlića, *Iz prošlosti hrvatskog školstva u Istri (između prosvjete, kulture i javne djelatnosti)* Bože Jakovljevića, 33. knjiga *Buzetskoga zbornika, Bogate i ugledne obitelji u prošlosti Bužeštine* Danila Cerovca, *Glagoljski rukopis iz Roča: iz knjige crkve i bratovštine Sv. Bartolomeja* Dražena Vlahova i *Zbornik Općine Lanišće 3*. Iz 2007. autor je recenzirao djela Silvana Božića *Rašpor: zbivanja na istarskom krasu od pojave Rašpora pa do kraja drugog tisućljeća i Podrašpor: tri stoljeća rašporskog sela*. U 2008. nastaju djela *Bužeština kroz povijest* Eda Merlića i *Zbornik Općine Lanišće 4*, a 2011. *Stanovništvo i migracije iz sjeverne Istre – Bužeštine* Eda Merlića i *Zbornik Općine Lanišće 5*. Iz 2013. autor je recenzirao izlaganja s 44. *znanstvenog skupa Buzetski dani*, zatim 40. *Buzetski zbornik* i *Zbornik Općine Lanišće 6*. Slijede recenzije djela *Minjera: pregled rudarske i prerađivačke djelatnosti podno Sovinjaka* Matije Nežića iz 2015. te *Ignacije Kajetan Buzetski. Duhovna vizitacija iz 1788. godine u Istri* Elvisa Orbanica i *Život na sjeveru* Gordane Čalić Šverko iz 2016.

Slaven Bertoša ovom je knjigom oživio prošlost buzetskoga kraja, koja je obilovala bogatim događajima koji su ga obilježili, kao i njegove stanovnike. Posebna je vrijednost djela u tome što je utemeljeno na znanstvenom pristupu te se može koristiti kao udžbenik i kao stručna literatura u znanstvenim krugovima. Dugogodišnji istraživački arhivski rad Slavena Bertoše objedinjen je i prezentiran u ovom djelu, u kojem se nudi sistematizirani pregled povijesnih okolnosti, zemljopisnih obilježja i prirodnih znamenitosti Bužeštine, popraćen objavom brojnih arhivskih dokumenata.

Saša Čizik
Tadea Pelcman
Andreja Velečić
Kristina Vretenar